

Hur Finland klarat sig från kris till kris

De senaste årens ekonomiska kriser är definitivt inte historiskt sett speciellt exceptionella, påminner en färsk antologi. Boken ger en fascinerande mångsidig översikt av Finlands ekonomiska historia sedan 1860-talet ända fram till i dag.

Jari Eloranta & Roope Uusitalo (red.)

Ankarat ajat – Suomalaisten talouskriisien pitkä historia, Gaudeamus, Tallinn, 2024.
328 sidor.

Antologin över kriserna i Finlands ekonomiska historia får mig osökt att tänka på den ofta citerade inledningsfrasen i **Leo Tolstojs** roman *Anna Karenina*: ”Alla lyckliga familjer liknar varandra, varje olycklig familj är olycklig på sitt eget sätt”. De ekonomiska kriserna som beskrivs i boken från hungersnöden på 1860-talet via inbördeskrigets fasor, oljekrisen, 1990-talets stora depression till coronapandemin och kriget i Ukraina har sannerligen varit mycket olika olyckor.

Precis som en roman om olyckliga familjer är mycket intressantare än en bok om lyckliga, är det en god idé att koncentrera sig på ekonomiska kriser, om man vill skriva en fängslande bok om ekonomisk historia.

Roger Wessman

är fristående skribent,
föreläsare och konsult.

Det är i kriser saker och ting händer. Ekonomiska uppgångar är en tråkig jämn lunk. Man kan riva och förstöra mycket snabbt, men att bygga upp tar tid.

Den inledande grafen i boken om hur bruttonationalprodukten och konsumtionen har utvecklats sedan 1860-talet beskriver det här väl. Avvikelserna från den stigande trenden är alltid skarpa nedgångar. Det finns inga språng uppåt. Inte ens Nokias världserövring på 1990-talet syns som något annat än en period av lugn stadig tillväxt.

Även om antologin fokuserar sig på kriserna kan man således i den finna en god översikt över vad som hänt i Finlands

ekonomi. Som bakgrund till kriserna sammanfattar skribenterna även de gradvisa förändringar som skett under åren mellan kriserna.

Förstås ger en antologi inte en enhetlig översikt. Författarna av de enskilda artiklarna belyser sin del av historien på varierande sätt. I de flesta fall är det här en styrka, då det ger ett mångsidigt perspektiv. I vissa fall leder det här till smått irriterande upprepningar. **Vesa Vihriäläs** insiktsfulla och detaljerade beskrivning av 1990-talets depression, följs av en ytlig och mindre övertygande genomgång av densamma i **Kari Heinonens** artikel om finanskriser.

De värsta kriserna sedan 1860

För den som förtvivlas av att vi nu lever i så osäkra tider ger boken en nyttig påminnelse om att det varit mycket värre förr. Den finska ekonomin har varje gång relativt raskt återhämtat sig, och fortsatt att växa.

De ekonomiska kriserna sedan millennieskiftet kommer inte med på listan över de fem värsta ekonomiska kriserna i Finlands ekonomiska historia, som **Roope Uusitalo** presenterar i sin inledande sammanfattning. I alla fall inte, om vi mäter det med hur mycket medborgarnas ekonomiska levnadsstandard sjönk under krisen.

Den absolut värsta ekonomiska krisen mätt med det här måttet var första världskriget, som först stoppade vår utrikeshandel och kulminerade i inbördeskriget. Ekonomin kollapsade och konsumtionen sjönk med en tredjedel.

Inbördeskriget hade som **Teppo Lindfors**, **Jaakko Meriläinen** och **Matti Mitrunen** detaljerat förklarar många orsaker, som det koncentrerade jordägandet i det ännu då synnerligen agrara Finland. Den akuta ekonomiska nöden utgjorde dock gnistorna som slutligen antände fnösket.

Andra världskriget kommer tätt i hälarna

då konsumtionen rasade med en fjärdedel. Produktionen rasade då bara med en knapp tiondedel, då alla industriella resurser satsades på att fylla försvarsmaktens behov.

Det var inte bara under andra världskriget som konsumtionen och produktionen inte gick hand i hand. Det har ofta sagts att Finland klarade sig relativt väl ur 1930-talets depression. 1990-talets depression har därmed varit självständighetstidens djupaste om man mäter med bruttonationalprodukten eller arbetslösheten. Konsumtionen rasade dock med hela 17 procent under 1930-talets början, trots den obefintliga nedgången i produktionen. Det gör nedgången i levnadsstandarden till den brantaste under fredstid.

Diskrepansen mellan konsumtion och produktion förklaras av **Matti Hannikainen** och **Sakari Heikkinen** med att lönerna föll brant då efterfrågan på finländska produkter

sjönk på grund av den globala ekonomiska krisen. Byggnadsarbetarnas löner föll till och med 40 procent. Det fanns vid den tiden inga kollektivavtal som höll upp lönerna och fackföreningarna var svaga.

Löneflexibiliteten hjälpte till att hålla upp sysselsättningen och produktionen. Exportföretagens konkurrenskraft förbättrades i förhållande till länder där lönerna var mindre flexibla. Även om löntagarna behöll sina arbetsplatser tvingade dock lönesänkningarna löntagarfamiljerna att dra åt svängremmen och minska sin konsumtion.

Den globala finanskrisen utgjorde motsatsen då bruttonationalprodukten rasade med åtta procent år 2009, medan konsumtionen inte föll nämnvärt. Raset koncentrerade sig till den kapitalintensiva exportindustrin, som inte har så stor inverkan på sysselsättningen. Därtill hjälpte offentliga inkomstöverföringar till att stabilisera konsumtionen.

Den procentuella nedgången i konsumtionen säger inte heller allt om hur mycket värre kriserna var förr. Ju fattigare man är, desto mer smärtar det att vara tvungen att avstå från det lilla man har.

Nödåren 1866–1868 kvalar in som den fjärde värsta krisen då konsumtionen sjönk med 12 procent, om man kan tro de bästa men bristfälliga uppskattningar vi har från den tiden. Befolkningsutvecklingen ger dock ett annat perspektiv. **Jari Eloranta, Reina Turunen och Jari Ojala** lyfter fram att dödligheten fördubblades under nödåren och hela 8 procent av befolkningen dog år 1868 som följd av föregående års missväxt.

Stagflation och inflationsspiral

Bland de kriser som alla hört om finns 1970-talets oljekris. Denna behandlas både i en skild artikel av **Lydia Aarnisalo** och

FINLANDS VÄRSTA KRISER

Kris, år då konsumtionen nådde botten och nedgång i konsumtionen från tidigare topp.

1. Första världskriget **1918** 33,8%
2. Andra världskriget **1940** 23,7 %
3. 1930-talets depression **1932** 17,2 %
4. Nödåren **1867** 12,1%
5. 1990-talets depression **1993** 9,8 %

8

procent av befolkningen i Finland dog år 1868 till följd av föregående års missväxt.

Johanna Rainio-Niemi och i artikeln om stagflation skriven av Finlands Banks chefdirektör **Olli Rehn**.

Aarnisalo och Rainio-Niemi lyfter speciellt fram den beredskapslag som togs i bruk, för att ransonera energikonsumtionen efter att Opec strypt oljekranarna. Beredskapslagen har i övrigt tagits i bruks endast under coronakrisen.

Oljekrisen kvalar dock inte in på listan över de värsta kriserna. Konsumtionen föll inte ett enda år. Konsumtionstillväxten bara avstannade. Energikonsumtionen föll förvisso, framför allt som en följd av de högre energipriserna. Som artikelförfattarna påpekar övervakade myndigheterna i praktiken knappast alls, att begränsningarna på till exempel maximitemperatur i lägenheterna följdes, och beredskapslagen togs snabbt ur bruk.

En befogad oro fanns förvisso för en akut valutakris, då kostnaderna för oljeimport sköt i höjden, och bytesbalansen rasade till ett underskott på sju procent av bnp

år 1975. En stabiliserande faktor var dock att underskottet framför allt uppkom i den bilaterala handeln med Ryssland. Det ledde därmed inte till ett utflöde från valuta-reserven, utan bara till en rysk fordran, som snart täcktes med en brant uppgång i den lukrativa exporten till Ryssland.

Standardmedicinen för att få fart på exporten, en devalvering av marken, togs också i bruk.

Oljekrisen utmärker sig framför allt med en inflation som accelererade till nästan 20 procent. Den ledde dock inte till en kollaps i konsumtionen, eftersom även lönerna steg i så gott som samma takt.

Jämför med senaste årens kriser

Olli Rehn jämför i sin artikel hur centralbankerna hanterade oljekrisen jämfört med hur de hanterat den inflationschock coronakrisen och kriget i Ukraina gett upphov till. Jämförelsen utfaller inte särskilt oväntat till hans och hans nuvarande kollegers fördel.

Tack vare den trovärdighet de oberoende centralbankernas inflationsmål fått, har de lyckats snabbt bromsa inflationen utan att försätta ekonomin i en djup recession. Efter oljekrisen förblev inflationen hög i många år, och stoppades först med branta räntehöjningar som gav upphov till recessionen i början av 1980-talet.

Även om Rehn är en smula jävig, är hans analys saklig och övertygande. Man kan dock ifrågasätta att han betonar markens euroanknytning som den centrala faktorn för att bryta Finlands långvariga inflationsdevalveringsspiral. Inflationen knäcktes redan under första hälften av 1990-talet då Finlands Bank övergick till ett inflationsmål och flytande valutakurs. Utanför euron har ju även Sverige lyckats få kontroll på inflationen.

Ekonomiska Samfundet i Finland r.f.

Ekonomiska Samfundets syfte är att vidga och underhålla intresset för den ekonomiska vetenskapen och att arbeta för tillämpningen av den i det ekonomiska livet. Samfundet är ett forum för ekonomisk debatt och verksamheten är koncentrerad kring medlemsmöten och seminarier samt den egna tidskriften. Samfundet grundades i Helsingfors 1894.

Ekonomiska Samfundet välkomnar nya medlemmar. För mer information och ansökningsformulär se www.ekonomiskasamfundet.fi.

Styrelsen 2025

Alex Seitsamo (ordf.), Richard Brander, Ria Fazer, Fredrik von Knorring, Mikael Kosk, Maria Östergård Källd, Ronnie Söderman, Peter Stenvall, Peik Tuomolin, Reidar Wasenius.

Verksamhetskoordinator

Nicolina Rähä
nicolina.raiha@ekonomiskasamfundet.fi

Ekonomiska samfundets tidskrift publicerar artiklar och översikter om aktuell ekonomisk politik och forskning samt om näringslivet. Vetenskapliga och populärvetenskapliga bidrag, debattinlägg och bokrecensioner ingår. Nya och tidigare nummer finns avgiftsfritt att läsa på www.ekonomiskasamfundet.fi/tidskriften. Tidskriften finns också som e-tidning på e-tidning.ekonomiskasamfundet.fi samt i applikationerna HBL365, eVbl, eÖT och eSydin.

Intresserade skribenter kan ta kontakt med chefredaktören Mikael Kosk på e-postadressen mikael.kosk@gmail.com för närmare information och för att presentera artikelidéer.